

POLGÁR MÓNKA

Óbudai Múzeum

„Mi közöm hozzá?”

Az Óbudai Múzeum Magyar Holokauszt Emlékéhez kapcsolódó projektje és diákkonferenciája

BEVEZETŐ

„A holokauszt a modern civilizáció negatív vonatkoztatási pontja. Ahogyan Theodor Adorno, német filozófus megfogalmazta: a nevelés egyik legfőbb célja, hogy Auschwitz ne történhessék meg még egyszer. Miközben emléket állítunk a meggyilkolt milliónak, azon kell fáradoznunk, hogy olyan autonóm állampolgárokat neveljünk, akik ismerik és megvédik saját és mások emberi jogait”.¹

E gondolatok elkötelezettjeként az Óbudai Múzeum 2014. november 27-én a Magyar Holokauszt Emlékéhez és az *"Ofen Jásán - Óbuda zsidóságának története"* című időszaki kiállításához kapcsolódva diákkonferenciát szervezett, „Mi közöm hozzá?” címmel. A rendezvény nem a klasszikus értelemben vett konferenciák felépítését követte: huszonnégy gimnazista holokauszthoz való viszonyulását kifejező alkotásait láthatták a résztvevők, melyek a megelőző projekt során készültek. A művekre – moderált beszélgetések során – egy rabbi, egy kultúrantropológus és egy szociológus reflektált, végül pedig egy holokauszt túlélővel való találkozás tette hitelessé az elhangzottakat.

2014 szeptember-november folyamán a résztvevő hat óbudai gimnázium négy-négy fős csapatával valósult meg a projekt. A felkészülés során az Óbudai Múzeum hat érzékenyítő, gondolatébresztő, inspirációs programmal igyekezett impulzust adni a gondolkodáshoz, az alkotómunkához.

A projekt célja ugyanis az volt, hogy a csapatok – műfaji megkötés nélkül – saját, önálló véleményüket tükröző alkotásokat hozzanak létre a zsidóság tragédiájával

---

¹KOVÁCS M.(2005), *Témakörök és feldolgozási javaslatok a holokauszt oktatásához.* in: SZÉP Á. (szerk.), *Megközelítések... Tanári kézikönyv a holokauszt témakörének feldolgozásához.* (Történelemtanárok Egylete) hn. 49.o.

kapcsolatosan. A kamaszokhoz egyetlen kérdés volt csupán: a saját válaszok keresése. Annak a pillanatnak a keresése, ahol azt érzik: ehhez itt és most közöm lett. Csak a sokféle impulzus révén válaszolható meg relevánsan a kérdés: mi közöm *nekem* mindehhez 2014-ben?

Azt reméltük, hogy a tapasztalási folyamat, illetve a megszülető művek révén a történelem tanulsága a diákok életébe, az őket körülvevő *jelen* világba ágyazódik.

A projekt aktualitását a Magyar Holokauszt Emlékév 2014 kiemelt üzenete, a „jelen időben” való emlékezés adta, de azt, hogy az Óbudai Múzeum elkötelezte magát egy ilyen projekt mellett, több tényező indokolta. Elsősorban belső erőforrásai, a kerület jelentős érintettsége, helytörténeti múzeumként társadalmi szerepvállalása, másrészt a holokauszt oktatás magyarországi helyzete és az abba való releváns bekapcsolódás lehetőségének felismerése.

AZ ÓBUDAI MÚZEUM „OFEN JÁSÁN - ÓBUDA ZSIDÓSÁGÁNAK TÖRTÉNETE” CÍMŰ IDŐSZAKI KIÁLLÍTÁSÁNAK KONCEPCIÓJA

Az Óbudai Múzeum helytörténeti intézmény, és mint ilyen, elsősorban a kerület lokális történelmére, a múlt és jelen kontextusába ágyazott sokszínű kultúrájára fókuszál. Célja, hogy a helyi közösség számára lehetőséget nyújtson az ismeretszerzésre és a higgadt, kiegyensúlyozott párbeszédre.

Óbudán a 18-20. században jelentős számú zsidó lakosság élt, amely az évszázadok során sikeresen integrálódott a soknemzetiségű és vallású közösség életébe.² Az Óbudai Múzeum kiemelt feladatának érezte, hogy az Emlékév alkalmából megismertesse a mai, sok szempontból megváltozott összetételű óbudai társadalommal a zsidó lakosság valós történetét, a helyi közösségben betöltött szerepét.

A kiállítás mindenekelőtt nem a holokauszt eseményeit és áldozatait kívánta bemutatni, hanem arra törekedett, hogy tág történeti és kulturális kontextusban láttassa az egykor itt élt virágzó zsidó közösséget. Arra törekedett, hogy megértesse az idelátogatókkal, mekkora veszteség érte a világ, az ország és Óbuda közéletét és kultúráját Európa sokszínű zsidó közösségeinek elpusztításával.

---

² Az óbudai zsidóság történetéhez lásd bővebben: VISZKET Z. (2014), *Ofen Jásán. Óbuda zsidóságának története. Kiállításvezető*. Óbudai Múzeum, Budapest

A kiállítás két szemszögből közelített a témához, a kétfajta megközelítés jól érzékelhető volt a kettéosztott kiállítási térben. A történeti megközelítés révén az Óbudán élt zsidó közösség históriája elevenedett meg, a néprajzi, kulturális antropológiai megközelítés pedig az egykori zsidó kultúrát segítette felfedezni, megértetni a látogatókkal.

A kiállítás mondanivalóját a sztereotípiák és a valóság kontrasztja tette szemléletessé: a tematikai egységeket felvezető, korabeli antiszemita grafikákra a helyi zsidó közösség életmódját, szokásait bemutató hiteles tárgyak és dokumentumok cáfoltak rá.

A „MI KÖZÖM HOZZÁ?” PROJEKT

MIT – KINEK – MIÉRT?

Az Óbudai Múzeumban elsősorban arra voltunk kíváncsiak, hogy a kerületünkben élő, vegyes életkorú, változatos családi háttérű gimnazista diákok (akiknek már van némi lexikális ismeretük a zsidóságról és a holokausztról, vannak film-, olvasmány- vagy színházélményeik, társadalmi tapasztalataik) mi módon tudnak, vagy egyáltalán tudnak-e kapcsolatot teremteni a 70 évvel ezelőtti történetekkel?

Amikor a diákkonferencia ötlete megszületett, nagyon gyorsan eldöntöttük, hogy ezúttal ne csupán – a hagyományos konferenciákon megszokott – lexikális ismereteket várjuk el a diákoktól, hanem adjunk lehetőséget, hogy saját viszonyt alakíthassanak ki a témához. A verbalitás helyett pedig a vizualitást választottuk, vagyis azt vártuk tőlük, hogy megszülető gondolataikat alakítsák látvánnyá, alkotássá, amely azután a konferencián kap nyilvánosságot.

Azt is fontosnak éreztük, hogy szakemberek reflexiói révén a jelen társadalom kontextusába helyezzük az elkészült alkotásokat.

A projekt zárásaként pedig egy dokumentumfilmekkel és idegenvezetéssel kísért buszos kirándulást szerveztünk, s végigkövettük az 1944 őszén Óbudáról induló gyalogos halálmenetek útvonalát, a gyűjtőhelyként szolgáló Újlaki Téglagyártól több állomáson, emlékhelyen keresztül Ausztria felé. A megrázó témában való elmélyülés és a három hónapos munka után a bécsi adventi vásár nyújtott lelki felüdülést s egyben búcsúélményt a diákoknak.

A projektben való részvétel önkéntes volt. Akadt olyan iskola, ahol egyetlen osztályban hirdették meg a programot és a sok jelentkező közül kisorsolták a négyfős csapatot, a legtöbb gimnáziumban viszont (a ráfordítandó időt figyelembe véve) eleve csak

egy válogatott, jó tanulókból álló csoportnak, vagy történelem fakultációs csapatnak kínálták fel a lehetőséget. A diákok a 9-13. évfolyamokból vegyesen érkeztek.

A PROJEKT FELÉPÍTÉSÉNEK ALAPELVEI, IRÁNYAI

A projekt tartalmi felépítésének alapelve kezdettől fogva egyrészt a holokauszt minél szélesebb spektrumban történő, sokoldalú megközelítése, másrészt a témához való fokozatos közeledés volt. A program tervezésének íve a személytelentől vezetett a személyesség irányába, váltakozó lépésben és egyre mélyülve. A személyesség az, ami lehetővé teszi, hogy meglássuk a másikat, a mások összetettségét, amelynek révén bepillantást nyerhetünk a hasonlóságokba és megérthetjük a különbségeket.

A program a nyilvános, közösségi terekben kezdődött és haladt: múzeumokban, színházban, óbudai utcákon, a zsinagóga szakrális terében. A legerősebb történetig azonban csak a projekt legvégén, a konferencián jutottunk el: a holokauszt, az auschwitz-birkenai koncentrációs tábor túlélőjének vallomásáig.

A három hónap során nem a résztvevők meglévő élményeit vizsgáltuk, hiszen ezek (már csak az eltérő életkorból fakadóan is) eléggé esetlegesek lehettek. Viszont arra teremtettünk alkalmat, hogy ezek az élmények, ezek a vélemények megszülethessenek a program összetettsége révén. Jelen projekt kezdettől fogva magára a visszacsatolásra épült, hiszen az elérendő cél a diákok reflexiójának tárgyiasult formába öntése volt.

A projekt a történelem, a helytörténet, a színművészet és a drámapedagógia, a szociológia és a vallásantropológia szintézisét nyújtotta, helyt adva az általánosan elfogadott álláspontok mellett az egyéni vélekedéseknek is.

AZ EGYES FOGLALKOZÁSOK FELÉPÍTÉSE, MÓDSZERTANA, SZEREPE A PROJEKTBEN

A felkészüléshez hat, egymástól teljesen eltérő inspirációs programot kínáltunk a diákoknak, melyek sokféle nézőpontból kapcsolódtak a holokauszthoz.

1. foglalkozás

Bevezető. Múzeumpedagógiai foglalkozás az Óbudai Múzeum „Ofen Jásán – Óbuda zsidóságának története” című időszaki kiállításában.

A játékos ismerkedést, a projekt menetének, céljának ismertetését és a motiváció feltérképezését követően a program az időszaki kiállításban zajlott. Céljai a következők voltak:

- az óbudai zsidó közösség történeti kontextusba helyezése az újkori, sok nemzetiségből összetevődő óbudai társadalom heterogén palettáján;
- a zsidó vallás, szokások, életmód tanulmányozása kapcsán kultúrtörténeti ismeretek szerzése;
- a zsidósággal kapcsolatos sztereotípiák áttekintése az ókorig visszanyúlva, művészi ábrázolások alapján.

Mint ahogy a diákok különböző évfolyamokból érkeztek, a zsidósággal kapcsolatos ismereteik hiányosak és nem azonos mélységűek, ezért lényegesnek éreztük, hogy a projekt elején legalább megközelítően „egy szintre” emeljük ez irányú lexikális tudásukat, minek köszönhetően ez a foglalkozás legfőképp az ismeretek átadására koncentrált.

A véletlenszerűen kialakított csoportok kooperatív munkája azt a célt szolgálta, hogy az egymással először találkozó fiatalok kissé megismerjék egymást. A korosztályi sajátosságokat figyelembe véve a diákok a kiállítás egy-egy nagyobb egységének központi műtárgyához kapcsolódó, előre megírt tárgymonológok (a műtárgy önmagáról vallott meséje) segítségével és előre megadott szempontok figyelembevételével önállóan dolgozták fel az adott tematikai egységet (vallás, foglalkozás, hétköznapi szokásai és viselet, a tisztaság kérdésköre és vallási magyarázatai), majd ezen információkat közösen helyeztük kontextusba. Végül antijudaista, antiszemita ábrázolások felhasználásával a történelem folyamán kialakult sztereotípiák gyökereit kerestük egy olyan beszélgetés során, amelyet az ikonográfiában jártas művészettörténész-múzeumpedagógus moderált.

2. foglalkozás

Mi alapján ítélünk meg másokat? Érzékenyítő foglalkozás az előítéletről.

A második foglalkozáson a diákok a tréningeken gyakran alkalmazott, saját élményeken nyugvó helyzetgyakorlatokban vettek részt. Ez a program nem véletlenül került a projekt első szakaszába. Azt szerettük volna, ha a háromórás érzékenyítő foglalkozásnak köszönhetően a diákok a későbbi programokat már nyitottabban fogadják, megértik a „mások” által közvetített, a „másokban” rejlő értékeket, s ezáltal elfogadóbbá válnak a „másság” (esetünkben a zsidóság) iránt.

A gyakorlatok célja:

- a sztereotípiák, az előítélet, a diszkrimináció fogalmának tisztázása;

- kialakulási mechanizmusának megismerése;
- önkritikus hozzáállás kialakítása.

Három gyakorlatban vettek részt a fiatalok, tapasztalt szociológus-tréner vezetésével.

A „Mit látsz a képen?” kérdésre adott sokféle válaszból kiderült, hogy bár mindenki ugyanazt a képet nézte, mégis jelentősen különbözik egymástól a „leírás”, az „értelmezés” és a „minősítés”. (Például ugyanarról a képről hangzott el: „50 körüli nő, kék ruhában, bal vállán farönk”, „Egy idősebb nő viszi a tűzifát télire” és „Öreg néne lopja a fát az erdőből”).

Ezt a játékot követte a sztereotípiák – előítéletek – diszkrimináció fogalmának tisztázása. Trénerünk hangsúlyozta: mindannyiunkban élnek előítéletek, a cél ezek tudatosítása. A legfontosabb, hogy észrevegyük őket és ne kezdjünk „lecsúszni a csúszdán”, azaz ne váljunk emiatt kirekesztővé, diszkriminatívá.

A második gyakorlatban az identitás „hagyma-modelljét” vizsgáltuk, vagyis a személyiséget a legfelső, látható részétől a rejtettig. A négy, egyre mélyebbre hatoló kérdésre adott válaszokat (amelyek a kedvenc zenétől a hitig terjedtek) színes papírokra írták a diákok, majd rétegenként egymásra gyűrték őket, s így létrehozták saját „identitás-hagymájukat”. Ezeket szétosztva kinek-kinek úgy kellett kitalálnia, kié a „hagyma”, hogy nem tudta, kinek az „identitását” kapta kézhez. Ezzel a játékos gyakorlattal azt akartuk tudatosítani, hogy mások személyiségének mélységei sok esetben láthatatlanok maradnak, miközben ítéleteinket a felső rétegek alapján hozzuk.

A harmadik gyakorlat, a „Lépj egyet előre!” célja az emberek közti társadalmi esélyegyenlőtlenség tudatosítása volt. A szerepkártyák révén a diákok a társadalom legszélesebb rétegeit képviselték (kisnyugdíjas, kínai áruház tulajdonosának a fia, baleset miatt kerekesszékre kényszerült harmincéves férfi, bankigazgató lánya, homoszexuális egyetemista fiú, stb.), majd egy vonaltól elindulva tettek egy-egy lépést, amennyiben az elhangzó állításokat igaznak érezték (pl. évente egyszer el tudsz menni nyaralni, soha nem ért még hátrányos megkülönböztetés a származásod miatt, összeházasondatsz azzal, akit szeretsz). A gyakorlat végére a teljes térben szétszóródtak a diákok: volt, aki nem is tudott elmozdulni kiindulási pontjáról, mások megállás nélkül meneteltek előre, a többség pedig középtávon szóródott szét.

A társadalom legkülönbözőbb tagjaival való azonosulás, annak megtapasztalása, hogy az eltérő kulturális, etnikai, szociális háttérű vagy egészségi állapotú embereknek mennyire nincs azonos esélyük az élet számtalan területén, megrendítő élmény volt a kamaszok számára. A leszakadók kilátástalansága és reményvesztettsége, az előre jutottak büntudata, avagy éppen közönyössége volt a gyakorlatot lezáró beszélgetés témája.

3. foglalkozás

Látogatás a Holokauszt Emlékközpontban

Ezzel a látogatással a „nagy történelem” színpadára léptünk. 1920-tól követhetjük nyomon a magyarországi zsidó lakosság sorsát, ahogy a kiállítás címe mondja: „jogfosztástól népirtásig”. E program szerepe a teljes, mindenre kiterjedő, reális történelmi kontextus megteremtése és a holokauszt fogalmi tisztázása volt. A kiállítás végén, a kiüresedett zsinagógában vezetőnk hangsúlyozta: ha egyszer ez megtörtént, megtörténhet újra. Mi már tudjuk, hogy az egyes lépések hová vezethetnek, ezért a mi felelősségünk, hogy már a kezdet kezdetén gátat vessünk nekik.

A tárlatvezetés utáni fogalomtisztázó beszélgetés célja az volt, hogy – konkrét világpolitikai események alapján – megvilágítsa a holokauszt, a népirtások és a tömeggyilkosságok egymáshoz való viszonyát, valamint ezen tragikus cselekedetek közötti hasonlóságokat és különbségeket.

4. foglalkozás

Káva Színház: Kárpótlás című előadás

A Káva Színház úgynevezett „résztevő színház”. Az előadások közös és legfontosabb jellemzője, hogy a vendéggént érkező iskolai osztályok tagjai nem csak nézők, hanem egyben aktív (közös gondolkodó, cselekvő) résztvevők is. Az előadás célja, hogy drámapedagógiai és színházi eszközök segítségével létrejöjjön a személyes találkozás a múlt traumatikus eseményével, és a jelen emberének hozzá fűződő viszonyát cselekvésen, átélésen és közös vitán keresztül közösen vizsgálják a résztvevőkkel. Az előadás bizonyos pontokon – hangsúlyos, többlettartalmú cselekvéseknél, mozzanatoknál – megállt, a színész-drámatanárok a diákokkal együtt elemezték a szituációt. Mi történt itt valójában? Milyen emberi tényezők állhatnak a cselekvés hátterében? Milyen belső-külső utak vezethettek el idáig?

A *Kárpótlás* című előadás témája a személyes emlékeknek családon belüli és generációk közötti átadása, a holokauszt egy túlélőjének emlékein és emlékezetén keresztül.

Az eddigi foglalkozások múzeumi térben zajlottak. Most a színház terén keresztül egy szoba intim terébe és egy család – fiú, apa, nagymama – privát zónájába léptünk. A darabban egy átlagos, 16 éves kamaszfiú kezébe kerül az az értesítés, amelyben zsidó nagymamáját tájékoztatják a kárpótlásról. Ennek kapcsán szembesül nagymamájának gyötrelmes múltjával,

valamint az emlékezés nehézségeivel és fájdalmasságával. Csak a nagymama halála után, egy róla szóló film forgatása kapcsán indul meg a fiúban az emléképítés.

A történelem eseményeinek, az eddig „arctalan” zsidók sorsának megismerése után most jelent meg elsőként a projekt során egy *személyes* történet. Igaz, itt a *személy* még szerep, még csak a színészi alakításnak köszönhetően válik egyedi és valódi történetté.

5. foglalkozás

Várostörténeti séta Óbuda zsidó emlékei nyomában

„Hült helyek” is lehetett volna a foglalkozás címe. Most ismét visszatértünk a lokális történelembe: sétát tettünk Óbuda szűk belvárosában, a Fő tér környékén és a Lajos utcában, hogy felkeressük azokat a helyszíneket, ma már láthatatlan épületeket és intézményeket, amelyek a valaha itt élt zsidó közösséghez tartoztak. Az óbudai gimnazisták számára ismert helyekhez, a körülöttünk lévő szűkebb világhoz, épített környezethez akartuk kapcsolni az egykori zsidó közösséget, hogy közben azt is megtudhassuk, mely intézmények miként járultak hozzá egy autonóm zsidó község létrejöttéhez és működéséhez.

Felkerestük a felszámolt zsidó temető helyét, majd átsétáltunk a Lajos utcába, a 19. századi „Judenplatzra”: megnéztük a valaha ott állt mikve, mészárszék, iskola és egyéb intézmények, épületek helyét és természetesen felidéztük a történetüket, funkciójukat, a közösségben betöltött szerepüket is. A séta során csupán egyetlen, ma is álló középülettel találkoztunk: a 2010-ben újrászentelt és a közösségnek visszaadott 19. századi zsinagógával. A többi épület és a temető helyén ma már iroda- és lakóházak, parkolók, állami intézmények állnak. A „hült helyeknél” semmi sem lehetett volna beszédesebb.

6. foglalkozás

Látogatás az Óbudai Zsinagógában. A ma köztünk, velünk élő zsidó közösség. A programsorozat összegzése, lezárása

Megismerkedtünk a szakrális térrel, a templom elrendezésével, szimbólumaival, a vallás legszentebb tárgyaival. És találkoztunk a ma is köztünk élő, működő, színes zsidó közösség képviselőjével, akivel lehetőségünk nyílt egy hosszas, bensőséges beszélgetésre is. Szó volt a közösség életviteléről, életritmusáról, a mindennapi élethez kapcsolódó szokások történeti-vallási magyarázatáról, de a kamaszokat fokozottan érdeklő egyéb témák is szóba kerültek (pl. miért hívják áldozó vallásnak a zsidó vallást? hogyan lesz valakiből rabbi? miért vannak a

zsinagógában elfüggönyözve a nők? milyen szerepet töltenek be a nők a vallásgyakorlásban és a családban? mi az igazság a „lyukas lepedővel”³ kapcsolatban?).

Most először nem közvetve (történész, szociológus, tanár vagy színészek által), hanem a legközvetlenebb módon találkozhattak a diákok a zsidósággal. Mindaz, amiről eddig csak közvetett módon beszélgettünk, most nyert valódi, emberhez, archoz köthető tartalmat. A személyesség felé vezető út utolsó előtti állomása volt ez a program. A diákok megtapasztalhatták, hogy ez a közösség – minden szörnyűség ellenére – ma is él. Sok apró gesztus elárulta, hogy a diákok többsége most ébredt tudatára: nem pusztán történelemkönyvek adatairól van itt szó, hanem hús-vér emberekről.

Ezen a napon zárult a programsorozat az Óbudai Múzeumban: felidéztük az elmúlt két hónap eseményeit, a sok közös élményt, s végül két kérdésre válaszolva („Mit kaptam a projektől?”, „Mit kaptam tőletek, társaimtól?”) köszöntünk el egymástól.

A DIÁKOK ALKOTÁSAI

A programok után, háromhetes alkotóidőszakot követően nagy izgalommal vártuk a műveket. A diákok változatos kifejezőeszközökkel éltek: született három kisfilm, továbbá egy-egy szobor, plakát és installáció. A műfajt nem határoztuk meg előre, annak kiválasztása is az gondolkodási folyamat része volt. A tanári visszajelzésekből is tudjuk, hogy iskolai keretek között a középiskolás diákok döntő többségének alig-alig van módja megtapasztalni a csapatmunkát, a gondolatok, vélemények összehangolását, így ezúttal az egymással való kooperálás is nagy élményt jelentett a számukra.

Továbbá minden csapattól kértünk egy egyoldalas leírást, a koncepció és az alkotófolyamat összegzéseként.

Néhány gondolat az elkészült alkotásokról:

- Installáció, Alternatív Közgazdasági Gimnázium:

A talapzaton álló, hajlított falú montázsban minden csapattag saját „köze”, saját kapcsolata szerepel a válogatott, színes tematikájú fotók és a külön, gyűrött-égetett

---

³ A vallásos zsidó férfiak a felsőruhájuk alatt téglalap alakú imaleplet, ún. táliszt vagy ciceszt viselnek. Ennek közepén fejnagyságú lyuk található, a felvételt segítő. Az udvaron szárogatott imalepek messziről könnyen lyukas lepedőnek tűnhetnek, ebből származhat az a sztereotípa, miszerint a vallásos zsidók ezen keresztül élik a házasesetüket.

papíron kiemelt fogalmak révén, melyek sokféle értelmezésben olvashatók. A diákok úgy vélik, hogy a 21. században már leginkább a kívülálló szemszögéből tekintünk a holokausztra, ezt adják vissza a kiállítás formájában történő kivitelezés segítségével. Ám felismerték, hogy a személyesség megteremtésével megszüntethető a kívülállás, be kell lépni a térbe – az U alakú hajlítás és a bábuk térbe helyezése a kulcspontra ennek az alkotásnak. Ez a „belépés” volt a célja az egész projektünknek.

- Szoborcsoport, Veres Péter Gimnázium:

A szoborcsoport fő alakjai kiközösítenek egy zsidót, mert a vaskos fal (amely rosszindulatú plakátokkal fedi el a „valóságot”) eltakarja előlük a zsidó férfi cselekedetének igazi hátterét. A csapat a holokauszthoz az ismerethiányból fakadó előítéletet társította, amely mai világunkban is lényegi kérdésnek bizonyul. Ezeket a gondolatokat rendkívül nehéz közhelymentesen megfogalmazni és kimondottan nehéz egy esemény tárgyiasult változatában visszaadni. A kivitelezés végletes egyszerűsége, a feliratok szándékosan rossz helyesírása szimbólummá válva segítette a megvalósítást.

- Plakát, Óbudai Gimnázium:

A csapat egyfajta folyamatábrát hozott létre, amelyben lépről lépésre végigkísérik a nézőt a holokausztig vezető úton, minden fontos lépésnél megtalálják a kulcsfogalmat, és mindezt képekkel teszik beszédessé, szemléletessé. Azért is figyelemreméltó ez a munka, mert igencsak átfogó gondolkodást igényel egy hosszan tartó folyamatra felülről rálátni, észrevenni a fordulópontokat, majd egyetlen szóval jellemezni őket. Ráadásul a folyamatábra egészen a jelenünkig ér. A plakát rámutat a jelen társadalom felelősségére és kötelességére, hogy ne csupán a holokausztra, de az odavezető útra is emlékezzék.

- Kisfilm (4 perc), Kőrösi Csoma Sándor Általános Iskola és Gimnázium:

A film hangsúlyosan, használja fel a holokauszt témájára építő sikerfilmek képi és hanganyagát. Nem annyira a személyességre, az egyéni reflexiókra és válaszokra, mint inkább a történeti vonatkozásokra épít.

- Kisfilm (10 perc), Mustármag Keresztény Óvoda, Általános Iskola és Gimnázium:

A csapat a manipulációt, a befolyásolás mechanizmusát vette górcső alá, s úgy találta, hogy a 70-80-90 évvel ezelőtti történések központi motívuma a kirekesztés volt. Ezt a fogalmat emelték aztán át a jelenbe, és mély humánussal szólították meg saját környezetük kirekesztett csoportjait. Felkavaró, szerkezetét tekintve alaposan

végiggondolt filmet készítettek a diákok, amelyből sugárzik az iskola elkötelezett nevelési programja is.

- Kisfilm (2 perc), Kerék Általános Iskola és Gimnázium:

Vizualitását, szerkezetét tekintve a film a sikeres reklámfilmek hatásosságával vetekszik. Az átgondolt, lecsupaszított verbális tartalmat erőteljes indítás és befejezés foglalja keretbe. Az egyenlőség jeleként egyforma fehér pólóban szereplő négy kamasz odakiáltja a film minden egyes nézőjének: „Egyikőnk sem felesleges!”

A diákok elgondolkodtató alkotásokat hoztak létre. Kifejezésmódjuk és a közvetített tartalom nemcsak egyéni és egyedi, hanem mélyen személyes is lett.

A DIÁKKONFERENCIA ÉS A NYILVÁNOSSÁG MEGTEREMTÉSE

Szerettük volna, ha minél több kamasz találkozik a projektben részt vevő diákok alkotásaival, hogy hozzájuk, valamint a felnőtt, szakmai és laikus közönséghez egyaránt eljusson a művekből sugárzó üzenet. Ezért a folyamatot lezáró és összegző, közel száz fős konferenciára nemcsak a résztvevő óbudai gimnáziumok diákjait és tanárait hívtuk meg, hanem más középiskolák pedagógusait, valamint egyetemi tanárokat, iskolaigazgatókat, múzeumpedagógusokat, a pedagógiai és társadalomtudományok képviselőit, továbbá laikus érdeklődőket is.

Az alkotásokra olyan meghívott előadók reflektáltak, akiknek munkája vagy kutatási területe a zsidóság jelenével kapcsolatos. Ehhez leginkább szociológiai és kulturális antropológiai megközelítést tartottunk megfelelőnek, de emellett elengedhetetlennek éreztük egy olyan előadó jelenlétét, akinek képviseletén keresztül a velünk élő zsidó közösség belülről tud reagálni a projektben megfogalmazott célokra és az elkészült munkákra. Dr. Barna Ildikó szociológust, dr. Papp Richárd kulturális antropológust és Verő Tamást, a Frankel Leó utcai Zsinagóga rabbiját sikerült megnyernünk ügyünknek, akik a témához illeszkedő előadásaikkal nyitottak utat az alkotások bemutatásának. A közvetlen hangvétellő, empátiával teli moderálást Veiszer Alinda újságírónak köszönhattük.

A holokauszt túlélőjével való találkozásnak kiemelt szerepet szántunk a konferencián. A projekt íve – mint láthattuk – kezdettől az egyre mélyebb személyesség felé haladt. Történeti, művészettörténeti vonatkozásokkal, kognitív módon megszereshető ismeretekkel

indultunk, majd egyre hangsúlyosabb szerepet kapott az érzelmi tapasztalatszerzés. A színész még szerepben, még játékban volt. A zsinagógában a vezetőnk már a valóság „játékát”, a valódi szerepét játszotta. Három hónapig foglalkoztunk olyasmivel, amivel valójában nem tudunk találkozni, amit soha nem fogunk tudni átérezni. A konferencia volt az a pont, az utolsó állomás, ahol a projektben részt vevő diákok, továbbá a konferencia közönsége találkozhattak azzal a személlyel, Fahidi Évával, aki minden eddigi munkát hitelesített.

A kitűnő polgári nevelést kapott, jó humorú, éleslátású hölgyet 18 éves korában az 1944. június 27-i transzporttal deportálták a debreceni gettóból Auschwitz-Birkenaubába, ahonnan hamarosan az allendorfi munkatáborba került. 1945. november 4-én tért haza Magyarországra, minden családtagját elveszítve. Hat évtizedig nem tudott beszélni az átéltekről, de azóta elkötelezetten mesél nem csupán legmegrázóbb élményeiről, a marhavagonokban való utazásról, a megérkezést követő szelekcióról, a gettóbéli és a munkatábori élet viszontagságairól, hanem az Auschwitz előtti és utáni életéről, valamint a saját zsidóságához való viszonyulásáról, a felelősség kérdéséről, az emberi élet értékéről.

A projekt lezárult ugyan a konferenciával (illetve a két nappal későbbi kirándulással), de a munka korántsem ért véget. A nyilvánosság szélesebb megteremtéseként a projektben részt vevő gimnáziumokban egyhetes időszaki kiállításokat rendeztünk az alkotásokból, melyeket további múzeumpedagógiai tevékenységünk során is fel szeretnénk használni, hogy a kamaszok üzenete minél több kortársukhoz eljusson.

ÖSSZEGZÉS

„...Számomra eddig nem volt fontos a holokauszt, hiszen azon kívül, hogy tudtam, hogy megtörtént és tanultam róla az iskolában nem volt hozzá közöm. Viszont az, hogy vannak olyanok, akik foglalkoznak vele és nem hagyják elveszni ezt az egészet, sőt ilyen mélyen beszélgetnek róla velünk, mint ti, ez nemes dolog. Egy olyan foglalkozást végig ülni, ahol csak végighallgatjuk a tényeket, nem lett volna értelme. Annak van értelme, hogy gondolatokat keltettetek bennünk, hogy mi is elmondhattuk a véleményünket...”

Számos olyan program, projekt zajlik jelenleg is az országban, amire igaz lenne a fenti, egy résztvevő diák tollából származó idézet. Szerencsére egyre több informális tanulási alkalom jön létre, ami lehetőséget biztosít akár a holokauszt, akár más, hasonlóan érzékeny és könnyen

aktualizálódó téma feldolgozására azáltal, hogy „gondolatokat keltünk” a fiatalokban és meghallgatjuk, sőt, formáljuk a véleményüket.

A „*Mi közöm hozzá?*” projekt egy múzeum kezdeményezésére és abban főszerep vállalásával jött létre. Az Óbudai Múzeum saját gyűjteményi anyagára, időszaki kiállítására, a kerület épített és társadalmi környezetére, a III. kerületben vállalt társadalmi szerepére építette fel a programot, tette mindezt a kerületi gimnáziumok bevonásával és cél szerint differenciált programok integrálásával. Az Óbudai Múzeum – híven vállalt feladatához – a megismerés és a párbeszéd helye lett, kitágítva a múzeum és a múzeumpedagógia határait.⁴

---

⁴ Projektünket 2015-ben Múzeumpedagógiai Nívódíjjal jutalmazták.

A projekt teljes összefoglalója, a diákok alkotásai, egyoldalas összefoglalókkal együtt megtekinthetők az Óbudai Múzeum honlapján: www.obudaimuzeum.hu